

Gabriel Hazak

Raamatust „Kilde ja mõtteid Elust
Ülikoolist Õigusest Poliitikast“

Rahvuslikust identiteedist

Kellena end ise ikkagi identifitseerid - juudi või eestlasena?

Sõltuvalt rõhuasetusest. Etniliselt, esivanemate järgi, olen ma muidugi juut. Teisalt olen sünnijärgne Eesti kodanik. Minu kultuuriruum on olnud alates 7ndast eluaastast eestikeelne. Nii haridustee, tööalased kui isiklikud suhted, kogu tegevus. Prantsusmaal loetakse prantslaseks see, kes on selle riigi kodanik. Ilmekas näide on president Nicolas Sarkozy (sündinud Prantsusmaal, ema poolt Kreeka juut, isa poolt ungarlane). See on demokraatlik põhimõte. Rahvuse alusel eristamine oli tunnuslik Nõukogude passile (kurikuulus p. 5). Samal ajal oli igaühel suvaline õigus ise oma rahvust määratleda. Eesti Vabariigi passis fikseeritakse mitte isiku rahvus, vaid kodakondsus. Kui ameeriklase käest pärida tema rahvust, vastab ta pikemata, et on USA kodanik. Täpsustamisel võib ta lisada usulise kuuluvuse või etnilis-geograafilise päritolu.

Ise identifitseeriksin end Eesti juudina või juudi päritolu eestlasena. Nüansid sõltuvad ka kontekstist ja konkreetsest keskkonnast. Olen täheldanud, et mida kaugemal Eestist olen, seda enam tunnen end eestlasena. Erilist vahet selles minu jaoks sisuliselt ei ole. Kunagi ütles akadeemik Paul Ariste, kellest väga lugu pidasin: “Gabriel, sina oled eestistunud juut, mina aga juudistunud eestlane.” P. Ariste valdas paljude muude keelte hulgas ka heebrea keelt (mida mina ei valda) ja jidišit. Samas on tema panus soome-ugri keelte ja kogu Eesti rahvuskultuuri arengusse hindamatu.

Minu sügava veendumuse kohaselt ei ole olemas häid ega halbu rahvusi või religioone. Küll on aga alati häid ja halvemaid, targemaid ja rumalamaid, ausaid ja ebaausaid inimesi erinevatest rahvustest ja religioonidest. Ka pätte-kaabakaid ja mõrtsukaid.

Muide, kohe pärast F. D. Roosevelti saamist USA presidendiks küsis ameerika juudi väljaande Jewish Chronicle korrespondent värskelt riigipealt: kas vastab tõele, et olete juudi päritolu? FDR sõnas: ma pole eriti põhjalikult uurinud oma esivanemate rahvuslikke juuri, olulisem on see, kas nad olid head kodanikud... (presidendi suguvõsa pärines Hollandist).

Küsimusele oma rahvusliku päritolu kohta vastas aga Venemaa Liberaaldemokraatliku Partei kauaaegne liider Vladimir Volfovitš Zirinovski: ema - venelane, isa - jurist. Kõlab otsekui sügavamõtteline anekdoot. Tegelikult oli Zirinovski isa juut ja ta ise kandis 1964. aastani isa perekonnanime Eidelštein.

Maailma erinevatest maadest on mulle loomulikult kõige lähedasemad Eesti ja Iisrael (kaugete esivanemate maa aastatuhandeid tagasi). Kui meil on näiteks aasta 2010, siis vana juudi kalendri järgi on aasta 5770/5771 - aastavahetus on sügisel.

Samas süveneb regionaalne integratsioon (näiteks Euroopa Liit isikute vaba liikumise ja ühtse kodakondsusega). Areneb globaliseerumine ja kommunikatiivsus (Internet!), levivad viisavabadus ja segaabilud... Armastus (nagu õnnetuski!) ei hüüa tulles ega tunne mingeid piire. Kõik see on otsekui peamagistraal, mida mööda maailm vääramatult liigub.

Tahes tahtmata hägustub mis tahes rahvuslik-etniline isoleeritus ja piiratus. See on objektiivne protsess. On see hea või halb? Arvamused on kindlasti erinevad, argumente on ohtralt nii poolt kui vastu.

Ise pean end tinglikult pigem kosmopoliidiks kui rahvuslaseks - kui just lausa peaks end kahe vahel määratlema. Olen sellel skaalal kusagil keskpaigas. Arvestagem sedagi, et peamagistraal on kahesuunalise liiklusega - lähenemine, segunemine ning teisalt - rahvuslik eripära, selle koloriitsus ja kordumatus. Mõlemad on väärtused, aeg korrigeerib nende vahekorda. Äärmused sellesse konteksti hästi ei sobi. Nad viivad ummikusse või konflikti.

Hea küll, ent kuidas tunned end näiteks spordivõistlustel, kui vastamisi on Eesti ja Iisrael (korvpall, tennis vm)? Kelle poolt oled?

Olen sellise dilemma ees olnud ja ennast ka analüüsinud. Ei taha ühepoolset mängu, ei taha kummalegi suurt ülekaalu või hävitavat kaotust. Tahan pingelist tasavägist heitlust, napi võiduga Eestile. Paraku see alati ei õnnestu, ent selleski pole ju midagi traagilist.

Antisemitismist

Kas oled Eestis antisemitismi tundnud?

Riiklikul tasemel mitte. Ma ei arvesta siin seda, et Nõukogude ajal kehtisid üle liidu tehtud piirangud, mille kohaselt juut üldreeglina ei saanud töötada eriti vastutaval ametikohal (näiteks ministrina, liiduvabariigi prokurörina või isegi aseprokurörina, juhtival kohal parteiaparaadis jne). Mõistagi oli "näitlikke" erandeid. Teatud piirangud juutidele kehtisid ka sõjaeelses Eestis (näiteks keeld tegutseda avalikus teenistuses). Samas väärrib märkimist, et noor Eesti Vabariik oli 1925. aastal esimene riik maailmas, kes seadustas vähemusrahvustele (sakslased, venelased, juudid ja rootslased) kultuuriautonoomia. Seda toodi Rahvasteliidus (tinglikult ÜRO eelkäija) eeskujuks teistele riikidele.

Muidugi, eluolustikulisel tasandil võib juudivastaseid kritseldusi ja väljendusi siin-seal kohata, kaasa arvatud nn süljepritsjad - põhulõuad "kommijatena" Internetis. See on aga pigem harimatuse või kitsarinnalisuse ilming, mida Eesti riik ja ühiskond kuidagimoodi ei soosi. Vaimust vaeseid on igas ühiskonnas.

Meeldiv tõdeda, et Tallinnas asub Euroopa kaasaegseim sünagoog, mis ehitati noorte Eesti arhitektide projekti alusel ning mille ruumid, sealhulgas Eesti juudi muuseum, pakuvad huvi igale intelligentsele inimesele.

Ja veel - ühelgi juhul ei saa konkreetse kuriteo toimepannud isiku(te) tunnusjoonte alusel (sh rahvuslikud või religioossed) teha üldistavaid järeldusi kogu rahvuse või usundi kohta. See oleks sügavalt ebaõiglane ja mõistusevastane. Kahjuks seda siin-seal esineb. Mõelgem vaid hetkeks, millise kohutava ahelreaktsiooni niisugune väärhoiak võib põhjustada.

Genotsiidist

Kas Eestis on olnud tegemist genotsiidiga?

On küll. Jutt on ajavahemikust 1940-1949 (1953) ehk teisisõnu Stalini ja Hitleri võimutsemise ajast.

Isikuvastased kuriteod (tapmine, tõsised kehavigastused, piinamine jmt) on kõikjal alati olnud karistatavad. Rahvusvahelisel tasandil sätestad vastutus genotsiidi eest ÜRO konventsiooniga 9. detsembrist 1948. Genotsiid eeldab kavatsust hävitada osaliselt või täielikult rahvuslikke, etnilisi, rassilisi või usulisi üksuseid. Ühe vahendina on konventsioonis nimetatud "üksusele tahtlikult selliste elutingimuste pealesurumine, mis põhjustab üksuse täielikku või osalist hävimist" (art II c). Just selle sätte alla mahub ka 1949. aasta massiline, sundkorras, ilma igasuguse uurimise ja kohtuta küüditamine (mitukümmend tuhat tsiviilisikut, sh enamikus naised, lapsed ja vanurid). See aktsioon seadis realselt ohtu suure hulga eestlaste ehk siis rahvuse ühe osa eksistentsi. Neis tingimuses paljud surid. Faktiliselt kvalifitseeruvad genotsiidina ka varasemad küüditamised (1940-1941), sundvärbamine tööpataljonidesse (1941) ja okupatsioonivõimude korraldatud massimõrvad, sh holokaust Eestis. Juriidiliselt lõpliku hinnangu andmise aspektist on mõttetu diskuteerida selle üle, kas tapetuid ja kannatanuid oli sada, tuhat või kümneid tuhandeid. See oleks oluline iga konkreetse isiku süü lahendamisel. Genotsiid (ja ühtaegu inimsusevastane kuritegu) oli see igal juhul. Iseasi, millise seadusesätte alusel süüdlane vastutusele võeti. Ajad olid erinevad ja seadused muutusid. On väga kahetsusväärne, kui hakatakse liitma-lahutama selleks, et selgitada, milline kannatanust osapool teisest rohkem ohvreid kandis. Pole tähtis, kas absoluut- või suhtarvudes. See ei ole koht konkureerimiseks. Las ajaloolased siin- ja sealpool piiri uurivad ning täpsustavad detaile ja arvandmeid arhiivimaterjalide põhjal. Oluline on, et see oleks objektiivne, mitte aga politiseeritud ja provokatiivne või kellegi vastutust pisendada püüdev tegevus.

Arvestagem sedagi, et vastutusvõimelist süüdlasi elavate hulgas peagi enam pole. Ohvrite nimel peab igal juhul aus olema. Arvestagem sedagi, et vastutusvõimelist süüdlasi elavate hulgas peagi enam pole. Ohvrite nimel peab igal juhul aus olema.